TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

Nam Định: Bảo tồn đa dạng các loại hình nghệ thuật dân gian truyền thống

22:20 28/07/2023

Nam Định là vùng đất hội tụ và bảo lưu được nhiều giá trị văn hóa truyền thống mang đậm bản sắc văn hóa, tín ngưỡng vùng đồng bằng châu thổ sông Hồng. Với xu hướng "tìm về cội nguồn"- xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh trên cơ sở gìn giữ, kế thừa và phát huy giá trị văn hóa truyền thống, hiện nay, nhiều địa phương trong tỉnh đã quan tâm, đẩy mạnh phong trào văn hóa, văn nghệ quần chúng; khích lệ tạo điều kiện để các tổ, đội, câu lạc bộ văn hóa, nghệ thuật dân gian ngày càng phát triển.

Các Câu lạc bộ múa lân tham gia biểu diễn trong Ngày hội Văn hóa - Thể thao truyền thống huyện Hải Hậu.

Trong tín ngưỡng phương Đông, "tứ linh" gồm: long, ly, quy, phượng (rồng, kỳ lân, rùa, phượng) là biểu tượng của sự may mắn, thành đạt và sung túc. Hàng năm, cứ vào các dịp Tết Nguyên đán, Tết Trung thu, hội làng truyền thống hay lễ hội tại các di tích lịch sử - văn hóa của các địa phương diễn ra nhiều sinh hoạt văn hóa tín ngưỡng dân gian đặc sắc; trong đó có biểu diễn nghệ thuật múa lân - sư - rồng.

Lễ hội Đền Trần (thành phố Nam Định) tháng 8 âm lịch và lễ hội Phủ Dầy (Vụ Bản) tháng 3 âm lịch là những lễ hội lớn được tổ chức thường niên. Trong không gian các ngày hội, sôi nổi và náo nhiệt nhất là những đám rước kiệu dài hàng cây số với sự tham gia biểu diễn của nhiều đội, CLB múa rồng, múa lân, múa sư tử phường Lộc Vượng và các xã: Kim Thái, Vĩnh Hào, Thành Lợi, Đại Thắng...

Những động tác nhảy, múa, uốn lượn tạo hình do các thành viên trong các đội, câu lạc bộ múa lân, sư, rồng hòa cùng tiếng trống, tiếng chiêng vang lên rộn rã, kéo theo từng dòng người từ khắp nơi đổ về hân hoan thưởng thức đã tạo cho không khí ngày hội thêm tưng bừng, phấn khởi.

Không chỉ ở những vùng đất giàu trầm tích văn hoá như: Vụ Bản, Mỹ Lộc, Ý Yên, thành phố Nam Định, ngày nay ở các xã: Hải Đông, Hải Hưng, Hải Anh, Hải Trung, Hải Phúc (Hải Hậu); Xuân Ninh, Xuân Tân, Xuân Phú, Thọ Nghiệp, thị trấn Xuân Trường (Xuân Trường); Giao Thanh, Bình Hoà (Giao Thuỷ); Hoàng Nam (Nghĩa Hưng); Nam Cường, Nam Thanh (Nam Trực); Trực Thái, Trực Cường (Trực Ninh)... cũng có các đội, câu lạc bộ múa tứ linh được thành lập, tham gia biểu diễn trong nhiều sự kiện, lễ hội. Tuỳ theo không gian rộng, hẹp của di tích và quy mô của lễ hội mà các hoạt động múa lân, sư, rồng có nhiều hình thức biểu diễn khác nhau, lúc riêng rẽ, lúc phối hợp; đặc biệt là những động tác múa kết hợp với những thế võ cổ truyền độc đáo tạo thành tiết mục đặc sắc hấp dẫn người xem.

Ở tỉnh Nam Định, các loại hình nghệ thuật diễn xướng dân gian thể hiện "tiếng nói" của người dân, là bản sắc văn hóa làng xã và cũng là nét đặc trưng để phân biệt đặc trưng văn hóa các vùng miền. Cũng như một số các tỉnh, thành phố khu vực đồng bằng sông Hồng, nghệ thuật Chèo là "đặc sản" văn hóa nghệ thuật truyền thống và là thế mạnh của Nam Định tại các cuộc thi sân khấu nghệ thuật từ quần chúng đến chuyên nghiệp. Tại các đất Chèo cổ "nức tiếng" xa gần có nhiều nghệ nhân dân gian là những giọng ca hay, tay đàn giỏi, tay trống cự phách như: thôn Hào Kiệt (Vụ Bản); làng Đặng, làng Quang Sán, làng Nhân Nhuế (Mỹ Lộc); làng Phú Vân Nam (Hải Hậu); làng Hoành Nhị (Giao Thủy); làng Nam Phú, làng Hưng Nhân (Xuân Trường)...

Ngoài Chèo cổ, Nam Định là một trong 14 địa phương lưu giữ được loại hình nghệ thuật Ca trù - di sản văn hóa phi vật thể quốc gia. Trong đó, huyện Ý Yên là địa phương duy nhất của tỉnh gìn giữ, bảo tồn lưu truyền được loại hình nghệ thuật này. Khác với Ca trù, nghệ thuật hát Văn và hát Chầu văn ở Nam Định đang ngày càng phát triển mạnh cùng với sự tồn tại và phát triển của tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ - Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại. Nghệ thuật hát Văn, hát Chầu văn ở các huyện Vụ Bản, Ý Yên, Hải Hậu, Xuân Trường, Mỹ Lộc... đã và đang được tiếp nối từ đời này qua đời khác. Tại các di tích thờ và phối thờ Đức Thánh Mẫu, Đức Thánh Trần, nghệ thuật hát Văn và hát Chầu văn kết hợp với nghi thức hầu đồng thường được thực hành trong các dịp lễ hội, các khóa lễ.

Để bảo tồn và phát huy giá trị các loại hình nghệ thuật truyền thống: Chèo, Cải lương, hát Văn, Ca trù, các đơn vị nghệ thuật của tỉnh, các CLB văn hóa, nghệ thuật ở các địa phương đã tổ chức sưu tầm, nghiên cứu, dàn dựng nhiều tiết mục, chương trình nghệ thuật để tham dự các hội thi, hội diễn, liên hoan sân khấu và đạt nhiều giải thưởng cao. Đồng thời đẩy mạnh hình thức biểu diễn "sân khấu hóa" các tác phẩm văn học nổi tiếng qua các hoạt cảnh, ca cảnh, trích đoạn chèo, diễn xướng hầu đồng, hát văn; hay viết lời mới cho các làn điệu cổ. Các tiết mục biểu diễn với những giai điệu tươi mới, nội dung ca ngợi tình yêu quê hương, đất nước đã góp phần cổ vũ khối đoàn kết toàn dân chung sức, chung lòng xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, xây dựng quê hương.

Trong các bộ môn nghệ thuật dân gian được ưa thích, Nam Định cũng là quê hương của các loại hình nghệ thuật múa rối độc đáo là múa rối nước và hát rối cạn (trò Ồi lỗi). Nhiều năm qua, cùng với sự vào cuộc của các cấp, các ngành chức năng, nhiều nghệ nhân đã cất công sưu tầm tích trò cổ, truyền dạy lối diễn; chế tác, tạo hình con rối. Gắn liền với nền văn minh lúa nước, những "nghệ nhân" nông dân - ở thị trấn Nam Giang, các xã: Hồng Quang (Nam Trực), Nghĩa Trung (Nghĩa Hưng) đã sáng tạo ra những con trò ngộ nghĩnh đầy tính sáng tạo và tâm hồn đồng quê.

Ở xã Hồng Quang, nghệ thuật múa rối nước được các nghệ nhân biểu diễn tại Thủy đình trong lễ hội truyền thống làng Rạch tổ chức vào ngày 16 tháng Giêng (5 năm một lần). Thôn Rạch có phường rối với hơn 40 tích trò cổ. Không chỉ giữ gìn, lưu truyền rối nước cho con cháu đời sau, những nghệ nhân múa rối nước thôn Rạch cũng là những người có công đưa nghệ thuật múa rối nước vượt biên giới, đi biểu diễn ở nước ngoài, được khán giả nước ngoài rất yêu thích. Các đoàn nghệ thuật múa rối nước ở xã Hồng Quang như: Sông Quê, Thành Nam cũng tích cực phối hợp với các cơ sở giáo dục trong tỉnh đưa loại hình nghệ thuật múa rối nước vào biểu diễn trong trường học.

Khác với múa rối nước mang tính giải trí, hát rối cạn (Ồi lối) còn gọi là rối chầu Thánh mang nhiều giá trị tín ngưỡng tâm linh, được biểu diễn trong lễ hội Chùa Đại Bi, thị trấn Nam Giang (Nam Trực) với ý nghĩa răn dạy con người những điều hay lẽ phải, sống hiếu nghĩa cũng như ước nguyện về một cuộc sống thanh bình, quốc thái, dân an. Hàng năm, múa hát rối cạn đầu gỗ chỉ biểu diễn trong 4 đêm: Giao thừa và 3 đêm lễ hội Chùa Đại Bi (20, 21 và 22 tháng Giêng)

Cà kheo là một dụng cụ mưu sinh gắn liền với các ngư dân miền biển. Và chắc chắn không thể thiếu trong các ngày hội lớn của huyện Hải Hậu.

Ra đời và phát triển trong cuộc sống lao động, sản xuất của ngư dân miền biển, hiện nay nhiều địa phương ở các huyện: Giao Thủy, Hải Hậu, Nghĩa Hưng lưu giữ được một loại hình nghệ thuật biểu diễn độc đáo, đó là nghệ thuật cà kheo. Có khoảng 10 CLB, đội cà kheo ở các xã ven biển: Hải Triều, Hải Lý, Hải Đông, Hải

Chính, thị trấn Thịnh Long (Hải Hậu); Giao Phong, Giao Yến, Bình Hoà, thị trấn Quất Lâm (Giao Thuỷ); Phúc Thắng (Nghĩa Hưng).

Đã thành lệ, trong Ngày hội Văn hóa - Thể thao huyện Hải Hậu được tổ chức hàng năm vào dịp kỷ niệm Quốc khánh (2-9), các đội, câu lạc bộ cà kheo trên địa bàn huyện đều tham gia biểu diễn với nhiều tiết mục đặc sắc. Các tiết mục biểu diễn của các đội, câu lạc bộ cà kheo ngoài tái hiện lại các hoạt động lao động của ngư dân như: cất te, đi xẻo, quăng chài thì còn sáng tạo thêm các trò diễn như: múa sư tử, múa gậy, đánh trống, múa quạt, các nhân vật cổ tích. Mỗi đội, câu lạc bộ có nét độc đáo riêng nhưng đều mang đậm phong cách đặc trưng vùng miền, thể hiện nét tài hoa và tinh thần kiên cường của người dân vùng chân sóng. Từ một công cụ phục vụ lao động sản xuất, cà kheo đã trở thành một bộ môn nghệ thuật trình diễn đường phố đặc sắc.

Các loại hình nghệ thuật truyền thống ở Nam Định là sự kết tinh những giá trị văn hóa bản địa, đang ngày càng lan tỏa trong đời sống xã hội, góp phần củng cố, gắn kết cộng đồng, nâng cao đời sống văn hóa tinh thần của nhân dân./.

Theo Báo Nam Định